

SCIENCE AND EDUCATION

ISSN 2181-0842

VOLUME 3, ISSUE 4

APRIL 2022

SCIENCE AND EDUCATION

SCIENTIFIC JOURNAL

ISSN 2181-0842

VOLUME 3, ISSUE 4

APRIL 2022

www.openscience.uz

253.	Умар Музафарович Рузиев Жизненные стратегии современной молодежи	1599
254.	Махлиё Раджабовна Мурадова, Азиза Фахритдин кизи Эрназарова, Саид Болта-Зода Саидий Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы	1605
255.	Нуржахонбегим Тойир кызы Усманова, Дилнура Бахтиёр кызы Ахмедова, Саид Болтазода Саидий Продвижение новых принципов творческого фортепианного исполнительства в профильных школах искусств и культуры	1612
256.	Азиза Фахритдин кизи Эрназарова, Саид Болта-Зода Саидий Интерактивная методика обучения жанрам, созданных на народные лады, учащимся музыкальных и художественных школ	1618
257.	R.K.Solikhodjaeva, L.A.Akhmedova Features of modular learning in higher educational institutions	1625
258.	Абдулазиз Абдурозикович Собиров Технология развития критического мышления как средство повышения качества образования	1629
259.	Рано Рашид кизи Мардаева Общие методологические трудности при эстетическом воспитание и теории музыки в дошкольном заведении	1637
260.	Рано Рашид кизи Мардаева Общая несопоставимость задействованных единиц шкалы в профилях музыкальной культуре в дошкольных организациях	1643
261.	Клара Абдурасуловна Мардаева Жанр в классификационном значении музыкае, открытые формы, музыка, а классического типа	1649
262.	Шерзод Хусан оглы Эргашев, Дилмурод Исламов Педагог и наставник по музыкальному инструменту доира. Исполнение дойры в Узбекистане и роль учителя музыки	1655
263.	Клара Абдурасуловна Мардаева Жанровая полифония, модуляция, мутация, интерпретация и о нотации и исполнения	1661
264.	Клара Абдурасуловна Мардаева Невероятное музыкальное исполнительское искусство и проблематика техники композиции и формы	1668
265.	Зохиджон Мурот ўгли Хайитов, Хасан Сулаймонович Омонов Значение музыкального образования в развитии памяти, сознания и интуиции учащихся	1674
266.	Алихан Акмалович Афраимов Цели и задачи спортивной тренировки	1681
267.	Дильдора Искандаровна Тошева Экологическое воспитание учащихся начальных классов на основе национальных ценностей	1687
268.	Maxmud Muxamedovich Turayev, Barchinoy Jamil qizi Boltayeva Og'ma xulq-atvor - o'rganish mahsuli sifatida	1694
269.	М.Н.Усманова Социально психологические аспекты профессиональной карьеры	1702
270.	Ф.Х.Ҳакимова Повышение благосостояния семьи как фактор развития экономического воспитания	1710

Og'ma xulq-atvor - o'rganish mahsuli sifatida

Maxmud Muxamedovich Turayev
Barchinoy Jamil qizi Boltayeva
olimovlaziz82@gmail.com
Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada og'ma xulq-atvor - o'rganish mahsuli sifatida olib borilgan izlanishlar asosida to'plangan ma'lumotlarga tayangan holda, turli psixologik nazariyalarda o'g'ma xulq-atvor xususiyatlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: "og'ma xulq-atvor, emotsional jarayonlar, undov omillar, kognitiv jarayonlar, insonlar xulq-atvorini boshqarish.

Deviant behavior as a product of learning

Maxmud Muxamedovich Turayev
Barchinoy Jamil qizi Boltayeva
olimovlaziz82@gmail.com
Bukhara State University

Abstract: This article discusses the characteristics of deviant behavior in various psychological theories, based on the data collected on the basis of research conducted as a product of the study of deviant behavior.

Keywords: "Behavioral behavior, emotional processes, motivational factors, cognitive processes, human behavior management.

Agar psixoanalitik yondashuv asosan shaxs rivojlanishining ichki dinamikasini o'rganishga yo'naltirilgan bo'lsa, bixeviorizmdan kelib chiqqan nazariyalar bevosita kuzatilayotgan xulq-atvorni o'rganishga yo'naltirilgan. Ushbu yo'nalish bizlarda alohida qiziqish uyg'otadi, chunki bizning tadqiqotimiz ob'ekti ham shaxs xulq-atvoridir (garchi u og'ma bo'lsa ham).

Bixeviorizm (xulq-atvor psixologiyasi) - mustaqil yo'nalish sifatida XX asrning boshida ajralib chiqqan. Uning asoslanishi E.Torndayk, Dj.Uotson, B.Skiner kabi olimlar bilan bog'liq.

Xulq-atvor psixologiyasining asosiy tamoyillarini quyidagi qoidalar bilan izohlash mumkin:

1. Psixologiya - insonning real xulq-atvorini tahmin qilish va boshqarish bilan shug'ullanmog'i lozim;

2. Har qanday xulq-atvorning maqsadi – muhitga moslashish;

3. Xulq-atvor - asosan shaxsning tashqi harakatlarida namoyon bo‘ladigan, individual xususiyatlar va ichki faollik bilan ta’minlangan, muhit va shaxs o‘rtasidagi o‘zaro munosabat; (Dastavval xulq-atvor deganda, faqatgina - harakat, emotsional, vegetativ va nutqning tashqi namoyishlari nazarda tutilgan);

4. Ushbu jarayon quyidagi chizma asosida amalga oshiriladi: stimul(turtki) - o‘rtadagi o‘zgarishlar - reaksiya. Hozirgi vaqtda o‘zgarishlar ostida reaksiya ortidagi barcha yashirin narsalarni tushunadilar. Bu - emotsional jarayonlar (ayniqsa xavotirlanish), ushbu xulq-atvor shaklining sabablari (undov omillar), kognitiv jarayonlar (qabul qilish va vaziyat xususiyatlari va h.), o‘zini boshqarish jarayonlari;

5. Xulq-atvor - shartsiz reflekslar va instinktiv dasturlar asosida shakllanadi (nasliy birlik sifatida organizmning qolib (stretotip) reaksiyalari);

6. Insonning xulq-atvorini shakllantirishning asosiy mexanizmi - o‘rgatish. O‘rgatish - paydo bo‘lgan vaziyat reaksiyasi asosida xulq-atvorning ma’lum turlarini o‘zlashtirish va saqlash jarayoni hisoblanadi. Vaqtinchalik holatlar (charchoq, giyohvandlik) yoki balog‘at, tug‘ma reflekslar bilan bog‘liq faollikning o‘zgarish holatlari bundan mustasno.

Bixevioral nazariya - inson xulq-atvorining prinsiplari yoki qonunlarini tajribalar asosida sharhlaydigan katta hajmli nazariya hisoblanadi.

Klassik shartlash, I.P.Pavlov (1849-1936) tomonidan kashf etilgan bo‘lib, xulq-atvor psixologiyasida birinchi qonunga aylandi va keyinchalik ishlab chiqilgan xulq-atvor qonuniyatlarining tadqiqotlariga katta ta’sir ko‘rsatgan. Klassik shartlash (shartli yoki aniq refleksdir) - shartli reaksiyani o‘rgatish (indifferent stimulga reaksiya), shartsiz stimul bilan vaqt va masofali bog‘langan (organizmning tug‘ma reaksiyalarini olib keluvchi). Masalan, mazali ovqatning tasviri (shartli stimul) so‘lak ajralishiga olib kelishi mumkin, ovqat og‘izga tushgani kabi (shartsiz stimul). Har bir harakat takrorlanish tendensiyasiga ega, agar u shartli va shartsiz reflekslarga asoslangan va taqdirlangan bo‘lsa. Takroriy harakatlar odatga aylanib qoladi. Agar harakatlar takrorlanmasa yoki mustahkamlanmasa, ular yo‘qoladi.

Dj.B.Uotson (1878-1958) - xulq-atvor psixologiyasining asos-chilaridan biri hisoblanadi. U xulq-atvor psixologiyasi prinsiplarini va shartlash qonunlarini aniqlab belgilagan.

Dj.B.Uotson nazariyasiga muvofiq, inson ham, hayvon ham atrof-muhitga nasliy ko‘nikmalari va odatlar zahirasidan foydalanish asosida moslashadilar. Reaksiya chaqiradigan stimul yohud predmet tashqi yoki ichki muhitda mavjud bo‘lgan ob’ektidan kelib chiqadi. Insonlar reaksiya bildiradigan stimullar diapazoni shartlash orqali yanada kengayadi. Hamma reaksiyalarni ochiq yoki yopiq, tug‘ma yoki orttirilgan reaksiyalarga ajratishi mumkin. Tug‘ma reaksiyalar kam va odam bolasi birinchi kunlaridanoq bajaradigan hamma narsani qamrab olgan. Xususan, bularga

tegishli qon aylanishi va nafas olish, hamda odatlarning shakllanishi va shartlanishi. Tugʻma reaksiyalar tugʻilgandan keyin shartli boʻlib qoladi. Bolalarni kuzatish shuni koʻrsatadiki, odatda instinkt deb atalgan barcha narsalar, maʼlum darajada oʻrgatish yoki shartlash mahsulidir va bu sifatida inson orttirgan xulq-atvorining bir qismi boʻlib keladi.

Dj.Uotson fikricha, stimullarga orttirilmagan emotsional javoblarning uchta turi mavjud - qoʻrqish (masalan, baland ovozga bolaning tugʻma qoʻrqishi), jahl va muhabbat.

B.F.Skinner (1904-1990) xulq-atvor psixologiyasi rivojlanishiga alohida hissa qoʻshgan, chunki u xulq-atvorga uning oqibatlari katta taʼsir oʻtkazishini aniqlagan. Shu bois B.Skinner operant shartlanish mexanizmini taklif etgan. Operant xulq-atvorda moslashish - xulq-atvor stimuliga javob shaklida emas, balki insonning xususan faolligi yoʻli bilan sodir boʻladi. Masalan, sinov va xatolar natijasida muvaffaqiyatga erishish mumkin, u esa rohatlanish yoki noqulayliklarni bartaraf etishga olib keladi, yoxud xulq-atvorning aniq shakli qoʻllab-quvvatlanadi.

B.Skinner taʼkidlashicha, reaksiyani tahmin qilib yoki nazorat qilib boʻlmaydi, birgina taxmin qilinadigan holat - bu reaksiyaning kelajakda paydo boʻlish ehtimoli. Xulq-atvor haqida fanning birligi - bu operant, keltirilgan (oʻzining) oqibati bilan aniqlangan xulq-atvor. Operant xulq-atvor - oqibatlarni olib keluvchi va atrof-muhitda harakatlanayotgan xulq-atvordir.

Garchi I.P.Pavlov, uning itlarning xulq-atvorini kuchaytiradigan barcha hodisalarni "qoʻllab-quvvatlash" deb, ushbu voqealar bilan shartlangan xulq-atvordagi oʻzgarishlarni "shartlanish" deb atagan (qoʻllab-quvvatlashning stimul bilan aloqadorligi). Xolbuki, operant xulq-atvor konsepsiyasiga muvofiq, qoʻllab-quvvatlash javobga bogʻliq (qoʻllab-quvvatlashning stimulga boʻlgan reaksiya bilan aloqadorligi). Klassik shartlanish va operant shartlanish - shartlanishning ikkita yagona mavjud boʻlgan turi hisoblanadi.

Xulq-atvorning qoʻllab-quvvatlanishida va shakllanishida atrof-muhit ham katta rol oʻynaydi, xulq-atvorni oʻzi ham maʼlum oqibatlariga olib keluvchi, atrof-muhitga taʼsir oʻtkazadi va shu bilan birga atrof-muhitning oqibatlariga oʻzi ham bogʻliqdir. Atrof-muhit va organizm oʻrtasidagi har qanday adekvat sharxlashida uchta element mavjud boʻlishi shart:

- a) ushbu reaksiyada hosil boʻlgan vaziyat;
- b) javobning oʻzi;
- c) qoʻllab-quvvatlovchi oqibatlar.

Ushbu uchta elementning oʻzaro bogʻliqligi qoʻsha qoʻllab-quvvatlash asosida yotadi.

Reaksiyaning paydo boʻlish ehtimoli ham negativ, ham pozitiv qoʻllab-quvvatlashdan keyin oshadi. Pozitiv qoʻllab-quvvatlash - maqtash yoki sovrinni

(rag'batlantirish) nazarda tutadi. Negativ qo'llab-quvvatlash ushbu vaziyatda yoqimsiz biror narsadan qochishni nazarda tutadi (masalan, jazolashdan qochish). Og'ma xulq-atvorga nisbatan, alkogol iste'mol qilish, misol uchun bir vaqtdayoq rohat (huzur) olish bilan qo'llab-quvvatlanadi (issiqlikni sezish, mazali ovqatdan rohatlanish, kuch berishi, do'stlar e'tibori, bayramona kayfiyat) va muammolardan qochish (zo'riqishni olinishi, o'ziga ishonchning oshishi, ma'suliyat va tashvishlardan chalg'itish).

Umuman olganda, xulq-atvor ehtimoli quyidagi qo'llab-quvvatlashlardan kuchayadi:

- muammolarni bartaraf etish;
- e'tiborni jalb qilish (B.Skinner fikricha, faqatgina bizga e'tiborli bo'lgan insonlar, bizning xulq-atvorimizni qo'llab-quvvatlaydilar);
- affekt holati (kuchli emotsiyalar namoyishi);
- tabassum yoki ma'qullashning turli shakllari;
- sevimli faoliyati bilan shug'ullanishga imkoniyat yaratish;
- hukmronlikni taqdim etish;
- rohatlanish - universal sovrin (shirinlik, ovqat, jinsiy aloqa va h.).

Bu qo'llab-quvvatlovchi stimullarni biz odatda rag'batlantirish deb atashga o'rganganmiz.

B.Skinner fikricha, barcha qo'llab-quvvatlash vositalari o'zining kuch-quvvatini evolyutsion saralash jarayonida egallab oladi va insonlar uchun qo'llab-quvvatlashni ma'lum usullari orqali, aniq narsalar yordamida qabul qilib olish xosdir. Masalan, ovqatdan pozitiv qo'llab-quvvatlash ham, xavfdan qochishdan negativ qo'llab-quvvatlash ham, shubhasiz sog'-omon qolish uchun muhimdir. Faqatgina xulq-atvorning kichik qismi ovqatdan, suvdan, jinsiy yaqinlikdan yoki biologik ahamiyatga ega boshqa omillardan tezda kuch oladi. (Bunday qo'llab-quvvatlashlar, yuqorida ta'kidlaganidek, shartsiz yoki ilk qo'llab-quvvatlashlar deb ataladi).

Xulq-atvorning katta qismi - ilk qo'llab-quvvatlashlarga o'xshash, bog'liq yoki ular bilan shartlangan reaksiyadir. Masalan, agar har bayramda yaxshi ulfatlar davrasida tamaki chekilsa, o'sha davra shartlangan qo'llab-quvvatlovchi stimul bo'lib qoladi.

Shartlangan qo'llab-quvvatlash bittadan ortiq qo'llab-quvvatlash bilan birlashib qolsa, asosiyga aylanib qoladi. Ushbu ma'lumot katta ahamiyatga ega, chunki asosiy shartlangan qo'llab-quvvatlash, masalan pul shaklida, foydalidir, chunki u aniq bitta deprivatsiya holatiga emas (misol uchun, ochlik holati), balki ko'pgina holatlarga qo'llanilishi mumkin. Shunday ekan, bunday qo'llab-quvvatlash turida reaksiya paydo bo'lish ehtimoli kattaroqdir. Boshqa asosiy shartlangan qo'llab-quvvatlovchi stimullar - e'tibor, bog'lanib qolish va maqtov.

Shunday qilib, xulq-atvor oqibatlariga ega, agar bu oqibatlar yoki qo'llab-quvvatlash mavjud bo'lmasa, bu vaziyat xulq-atvorni yo'qolishiga olib keladi. Masalan, agar bola injiqliklariga ketma-ketlik bilan e'tibor berilmasa, nihoyat uning individliklari kamayadi. Xuddi shunday, kattalar foydali oqibatlari mavjud bo'lmagan xulq-atvorga kirishmasa, ular bunday o'zini tutishni to'xtatadi. Qo'llab-quvvatlash tartiblarining yo'qolib ketishga aloqadorligi mavjud. Masalan, onda-sonda qo'llab-quvvatlashdan kelib chiqqan xulq-atvor yo'qolishi, doimiy qo'llab-quvvatlashdan chiqqan xulq-atvorga nisbatan qiyin kechishi mumkin.

B.Skinner fikricha, psixologiyaning vazifalaridan muhimi - xulq-atvor, uni qo'llab-quvvatlash va yo'qolish tarixini inobatga olgan holda izohlab berishdan iborat. Masalan, qaram xulq-atvor holatida bir narsani tushunish muhimdir, qanday sharoitda u paydo bo'lgan, nima bilan va qanday qo'llab-quvvatlangan, qanday o'zini tez-tez namoyish etadi, nima bilan birlashadi va nima bilan kuzatiladi, har bir aniq vaziyatda nimalarga olib keladi, ushbu xulq-atvorga atrof-dagilarning reaksiyasi qanday, ushbu xulq-atvor insonga qanday psixologik foyda yetkazadi va hokazo. Bu nuqtai nazardan psixoterapiyani - kerakli yo'qolgan xulq-atvorni qayta tiklash uchun mo'ljallangan, qo'llab-quvvatlash tizimi sifatida ko'rib chiqish mumkin.

Xulq-atvorni kerakli javobga ketma-ketlik bilan qo'llab-quvvatlash orqali shakllantirish mumkin. B.Skinner quyidagi misolni keltiradi: kabutarga yog'och sharni yurg'izishni o'rgatdilar, sharni kuch bilan urib kichkina yo'lakchadagi mixlarga qarab xarakatlantiradilar. Tadqiqotchilar va ularning hamkasblari kabutardan kerakli reaksiya kutdilar, bu reaksiyani yegulik bilan mukofotlamoqchi bo'ldilar, biroq hech qanday natija bermadi. Keyin tadqiqotchilar kuchli zarbaga o'xshash har bir reaksiyani qo'llab-quvvatlashga qaror qildilar va bundan keyin kerakli reaksiyaga ko'proq o'xshaganini tanladilar. Bu taktika eng samarali bo'lib chiqdi.

Qachonki bir stimolni qo'llab-quvvatlash effekti boshqalariga tarqalsa, asosiy bo'lish effekti yoki induksiya hodisasi kuzatiladi. Kundalik hayotdagi stimurning asosiy bo'lish misoli - bu biror bir tanishiga o'xshash insonni uchrab qolganda ma'lum reaksiya bildirish.

B.Skinner shaxsni qo'llab-quvvatlash to'plamiga muvofiq, yondashuvchi sabablarga bog'liq xulq-atvor turlari repertuari deb ta'riflagan. Agar xulq-atvorning sabab shartlanishiga an'anaviy nuqtai nazaridan qarasa, insonlar o'z hayoti uchun javobgar avtonom tarzda harakatlanayotgan individlar vazifasini bajaradilar. Ilmiy tasavvurga muvofiq, insonlar evolyutsiyaga bog'liq, tirik qolish sharoitlarida shakllangan bitta tur a'zolari; inson xulq-atvori - ular yashayotgan atrof-muhit nazoratida bo'ladi. Dunyoni qabul qilish va anglash usullari atrof-muhitga yondashuvchi sabablar yordamida aniqlanadi. Ong - atrof-muhit tomonidan shakllantirilgan ijtimoiy hodisa. Tafakkur deb atalgan murakkab faoliyat mexanizmiga

ham, qo'llab-quvvatlashning yondashuvchi sabablarining ta'sirini inobatga olsangiz aniqlik kiritish mumkin.

O'zini nazorat qilganda, insonlar xulq-atvorini boshqarish uchun voqealarni boshqaradilar. Bu esa avvalo, xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatadigan atrof-muhit nazoratidir. Masalan, katta kishi ketish reaksiyasini shunday qo'llashi mumkinki, u o'zining jahl reaksiyasini boshqarishga qodir bo'lib qoladi. Xuddi shunday ovqat ko'ziga ko'rinmasa, me'yoridan ko'p ovqatlanish odatidan voz kechishga ko'maklashadi. Boshqa tomondan nazar solganda, ba'zi bir stimullar mavjudligi kerakli xulq-atvor paydo bo'lishini oshiradi. Masalan, aniq bitta stol o'quv xulq-avtori uchun stimuly bo'lishi mumkin, ro'molchada bog'langan tugun esa qolib ketgan harakatni qo'llab-quvvatlashni eslatishi mumkin.

Shunday qilib, klassik bioxeviorizm namoyondalari shaxsning atrof-muhit bilan o'zaro hamkorlik jarayoni sifatida inson xulq-atvorining asosiy mexanizmlari va prinsiplarini taqdim etdilar. Birinchidan bu - negativ qo'llab-quvvatlash (biror bir muhim narsani yo'qotish). Ikkinchidan - emotsional-negativ shartlanish. Masalan, qo'rquvga asoslangan jazolash. Odatda u ancha samarali bo'ladi, ammo, ba'zi bir vaziyatlarda jazolash boshqa hissiyotlarni olib keladi - qiziquvchanlik, agressorga tenglashish, sadomazoxistik rohatlanish. Bu vaziyatlarda jazolash keraksiz xulq-atvorni qo'llab-quvvatlab, kuchaytiradi. Bir qator vaziyatlarda jazolash shartlarini nazorat qilish qiyin. Buning eng yorqin namunasi jazoni ijro etish muassasalari, maxsus sharoitlar tufayli shaxsning xulq-atvori 5-7 yil ichida tuzatib bo'lmas darajada o'zgaradi.

Bundan tashqari, jazolash samaradorligi bir qator shartlarga bog'liq: nomunosib xulq-atvordan keyin tezda jazoni qo'llash kerak; qilmishiga yarasha bo'lishi kerak va imkon qadar guvohsiz amalga oshirilishi kerak. Ko'pgina tadqiqotchilarning fikricha, jazolash har doim ham nomunosib xulq-atvorni oldini olmaydi.

Xulq-atvor yo'qotishning uchinchi usuli - operant yo'qotish reaksiyasi, u shunchaki pisand qilinmaydi yoki inson ushbu xulq-atvorini ta'qiqlangan boshqa muhitga o'tkazadi. Ushbu usul bilan reaksiya yo'qotishi, negativ qo'llab-quvvatlashga yoki jazolashga nisbatan samarali natija berishi isbotlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Олимов Л.Я., Махмудова З.М. Ўсмирларда психологик химоя механизмлари нинг намоён бўлишининг ўзига хослиги. *Psixologiya ilmiy jurnali*. 2021 yil, 4 son 103-112 b.

2. Олимов Л.Я., Махмудова З.М. Экстремал вазиятларда копинг хулқ-атвор ва стратегиялар намоён бўлишининг ижтимоий психологик хусусиятлари. *Psixologiya ilmiy jurnali*. 2021 yil, 3 son 98-106 b.

3. Olimov L.Ya., M.B.Rasulova. O'smir shaxsi shakllanishida ahloqiy normalarning ijtimoiy-psixologik ahamiyati. Science and education. Scientific journal. Volume 3, issue 3. March 2022 675-683 p.

4. Olimov L.Ya., Bahronova M.O'. O'smirlar ma'naviyatini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Science and education. Scientific journal. Volume 3, issue 3. March 2022 407-413 p.

5. Олимов Л.Я., Махмудова З.М. Психологические механизмы девиантного поведения. Психология XXI века. Ярославль., 2020. –С. 125-127.

6. Olimov L.Ya., Nazarov A.M.. Xulqi o'gishgan bolalar psixologiyasi. O'quv qo'llanma. "Tafakkur avlodi" nashriyoti. Buxoro. 2020. -B. 490.

7. Olimov L.Ya., Maxmudova Z.M.. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. o'quv qo'llanma. O'quv qo'llanma. "Turon zamin ziyo" nashriyoti. T. 2020. -B. 820.

8. Maxmudova Z.M., Olimov L.Ya. O'smirlarda ekstremal vaziyatlarda psixologik himoya mexanizmlarini shakllantirish. Monografiya. "Buxoro viloyat bosmaxonasi MChJ" nashriyoti. Buxoro. 2021. -B. 160.

9. Maxmudova Z.M., Olimov L.Ya. Psychodiagnostics. O'quv qo'llanma. "Turon zamin ziyo" nashriyoti. Toshkent 2014. -B. 298.

10. Olimov L.Ya. Psixodiagnostika va psixometrika asoslari. Darslik. "Durdona" nashriyoti. Buxoro. 2021. -B. 747.

11. Olimov L.Ya. Umumiy psixodiagnostika. "Durdona" nashriyoti. Buxoro. 2020. -B. 1103.

12. Олимов Л.Я. Социально-психологический подход к исследованию конфликтов. Вестник интегративной психологии.(журнал для психологов). 2019 год, Выпуск 19. 379-381 ст.

13. Олимов Л.Я. Теоретические основы педагогической технологии. Вестник интегративной психологии.(журнал для психологов). 2018 год, Выпуск 18. 163-165 ст.

14. Олимов Л.Я. Теоретический анализ проблемы креативности в психологии. Вестник интегративной психологии журнал для психологов. Выпуск № 23, 2021 г. С 237-241.

15. Олимов Л.Я., Жумаев Н.З. Педагогическое общение педагога со студентами. Вестник интегративной психологии.(журнал для психологов). 2017 год, Выпуск 15. 198-203 ст.

16. Олимов Л.Я., Махмудова З.М. Психологические механизмы девиантного поведения. Психология XXI века. Ярославль., 2020. –С. 125-127.

17. Олимов Л.Я., Махмудова З.М. Стрессли вазиятларда психологик химоя механизмлари ва копинг хулқ-атвор намоён бўлишининг ижтимоий психологик

хусусиятлари: стрессли вазиятларда психологик ҳимоя механизмлари. Psixologiya ilmiy jurnali. 2020 yil, 4 son 109-115 b.

18. Elov Z.S. Axmedova A.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq buzilishlari va ularni yuzaga keltiruvchi sabablarninig bola ruhiyatiga psixologik ta'siri. respublika ko'p tarmoqli ilmiy tadqiqotlar sammiti. 02/2022. 234-237.

19. Sharifova M.Z. Elov Z.S. Priorities of psychological services in preschool educational organizations. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, Volume 3, Issue 3, Mar., 2022. 900-904

20. Elov Z.S. O'smirlik davrida shaxs xulq-atvorida kuzatiladigan reaksiyalarning psixologik ta'siri. science and education scientific journal volume 3, issue 3 march 2022 442-447

21. Elov Z.S. Nutqda uchraydigan buzilishlar va ularni yuzaga keltiruvchi sabablarning bola ruhiyatiga psixologik ta'siri. Pedagogik mahorat (Ilmiy-nazariy metodologik jurnal). 1, 2022 fevral 103-105

22. Elov Z.S. Ichki ishlar organlari xodimlari orasida suisidal xulq motivasiyasi namoyon etilishining ijtimoiy-psixologik sabablari. The best INNOVATOR IN SCIENCE №1 2022. 583-591

23. F.F.Usmonov, Z.S.Elov. Suicide – as a global problem facing humanity. web of scientist: international scientific research journal. Volume 3, Issue 2, Feb., 2022 349-354

24. Elov Z.S. Berdiyeva D.Sh. Psychological reasons for suicide motivation in adolescents with deviant behavior. Oriental renaissance: innovative, educational, natural and social sciences scientific journal. volume 2, issue 2 February 2022 1003-1009

25. Z.S.Elov. Suicide as a global problem facing humanity. Science and Education №2. 2022 1247-1252

26. Elov Z.S. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. O'quv-metodik qo'llanma. 2021. Buxoro 1-164.

27. Z.Elov. Qobiliyatning shaxs psixologiyasidagi o'rni va Danning-Kryuger effekti. pedagogik mahorat 2021/10/30 Номер 5 Страницы 143-144

28. Элов З.С. Психологические особенности самоубийств среди сотрудников оwd. Психология XXI столетия. 2020 401-403

29. З.С. Элов Суицидал хулқнинг намоён бўлиши боқичлари (ички ишлар идоралари ходимлари мисолида). ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ 1/3 2017. 323-325

30. Элов. З.С. Профилактика самоубийств сотрудников оwd. Вестник интегративной психологии. 2017 208-212